

Vroegmoderne tijd

In 1538 stierf de Maastrichtse geleerde Mattheus Herbenus. Zijn bibliotheek bevatte een kostbare uitgave van de *Geographica* van de Griekse historicus en geograaf Strabo (64 v.Chr.-23 na Chr.), een soort encyclopedie van de toen bekende wereld.

De belangstelling van Herbenus past bij twee verschillende kenmerkende aspecten van zijn tijd.

2p **6** Toon dit aan.

Willem van Oranje koos in het begin van de Opstand geen partij in de godsdiensttwisten in de Nederlanden.

2p **7** Noem een politiek doel dat hij daarmee kon bereiken en geef aan waardoor zijn opstelling aan dat doel kon bijdragen.

Gebruik bron 3.

Uit het verslag van Walter Morgan is een van de oorzaken voor de Pacificatie van Gent af te leiden.

4p **8** Leg uit:

- welk gevolg het optreden van het Spaanse leger heeft en
- waardoor dit later een van de oorzaken voor de Pacificatie van Gent werd.

Gebruik bron 3.

Een interpretatie:

Walter Morgan geeft hier een eenzijdig beeld van de inname van Mechelen.

3p **9** Licht dit toe door:

- met twee gegevens uit de bron aan te geven waaruit die eenzijdigheid blijkt en
- een verklaring te geven voor die eenzijdigheid.

Na 1588 kon het leger van de Republiek steden in het noorden en het oosten van de Nederlanden veroveren.

2p **10** Verklaar dit succes vanuit het militaire beleid van Filips II.

Gebruik bron 4.

Stel: je schrijft een boek over continuïteit en verandering in de zeventiende eeuw.

Je behandelt twee kenmerkende aspecten uit deze periode:

- 'het ontstaan van wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie' en
- 'de wetenschappelijke revolutie'.

4p 11

Leg per kenmerkend aspect uit:

- of de bron daarbij past en
- of de bron gebruikt kan worden om continuïteit of om verandering ten opzichte van de middeleeuwen te illustreren.

Gebruik bron 5.

Dit schilderij van Isaac Massa door Frans Hals kan worden gebruikt om twee kanten van de bijzondere positie van de Republiek in de zeventiende eeuw te illustreren.

4p 12

Leg dit uit, telkens met een verwijzing naar de bron.

De Franse filosoof en schrijver Voltaire (1694-1778) schreef in 1732: "Stervelingen zijn (allemaal) gelijk: niet de geboorte, alleen de deugd maakt onderscheid tussen hen."

2p 13

Leg uit of deze uitspraak past bij de idealen van de democratisch- revolutionairen ruim een halve eeuw later.

Vroegmoderne tijd

bron 3

De Engelse huurling Walter Morgan is tussen 1572 en 1574 in dienst van Willem van Oranje. Van zijn belevenissen houdt hij een dagboek bij. Hierin schrijft hij op 17 september 1572 over de inname door het Spaanse leger van de Zuid-Nederlandse stad Mechelen:

(...) omdat de hertog van Alva zijn gezag in Bergen had gevestigd, trok hij op 12 september op naar Mechelen, omdat hij met de papen¹⁾ uit die stad afgesproken had, dat zij de stad aan hem over zouden geven, zodra hij daar zou komen. Volgens zijn verwachtingen kwam hij er op de 17de van diezelfde maand aan; zijn leger splitste hij in tweeën. Toen de ene helft voor de muren van de stad gekomen was, (...) lieten zij (de Spanjaarden) de aanhangers van het protestantisme naar buiten komen om met hen te vechten. Dit gevecht werd door de burgers van die stad, ondanks het feit dat zij over weinig soldaten beschikten, goed volgehouden. Maar toen de papen uit die stad hun kans schoon zagen, gaven zij de vijand, die erop wachtte, een teken om op te trekken om de zaak waarvoor zij gekomen waren af te maken. Toen de heer van Rhume, de gouverneur van de stad, dit verraad bemerkte, trok hij het grootste deel van zijn soldaten terug en voorzag hen zoveel mogelijk van paarden. Omdat hij inzag dat de burgerij op dat ogenblik van protestants zó katholiek geworden was dat het garnizoen niet sterk genoeg was om hen in toom te houden, reed hij ervandoor. De papen dachten dat hij met ruiters naar buiten was gegaan om zich in de strijd te mengen en openden daarop de poorten voor de Spanjaarden. Dezen gingen hem niet achterna, maar begonnen onmiddellijk de stad te plunderen, waardoor hij heelhuids kon ontkomen en de wraak voor dit verraad afgewenteld werd op de verraders van paapse zijde, die evengoed als de protestanten, beroofd werden van al hun bezittingen.

noot 1 Papen is een scheldwoord voor rooms-katholieken.

bron 4

De Haarlemse koopman Isaac Massa reist verschillende malen naar Rusland. Hij weigert in 1609 mee te werken aan een expeditie die Siberië wil bereiken via de Noordelijke IJszee. Hij schrijft:

Het valt te betwijfelen of Amerika in de buurt van China niet aan deze drie werelddelen vastzit met een landengte zoals Afrika aan Azië vastzit bij de Rode Zee. Dat kan best mogelijk zijn, want wie kan zeggen of het daar open is? De enige informatie daarover kan worden gevonden in bepaalde geschriften van heidenen die schrijven dat het van elkaar gescheiden is waarvoor zij veel bewijzen aanvoeren.

Als het echter zo open is dan moet de zeestraat wel erg smal zijn. Want anders zou ik zeggen dat het onmogelijk zou zijn dat er mensen in Amerika gekomen zijn, omdat Adam in Azië geschapen is en omdat men nergens in de Bijbel leest dat er voor de Zondvloed al schepen of schuiten waren.

bron 5

Omstreeks 1622 maakt Frans Hals dit schilderij van (waarschijnlijk) koopman Isaac Massa en zijn vrouw Beatrix van der Laen:

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.